

Metody výuky – tipy k chystání seminářů

(ENSb1295 Seminář ke kritické ekonomii)

Následující dokument si klade za cíl sloužit jako pomocník při společném chystání seminářů po metodické stránce (nápadů na formy, jak předávat obsah jednotlivých hodin). Návrhy jsme dali dohromady na základě své praxe my, vyučující semináře. Rozhodně ale nejde o vyčerpávající výčet. Určitě sami znáte další formy, kterými se můžete inspirovat a seminář jimi obohatit – fantazii se meze nekladou!

Metody

Pro začátek uvádíme dva přístupy, které jsou spíše určitou "filosofií" přístupu k předávání informací než konkrétní metodou-formou. Oba dva se nám při chystání seminářů v minulosti osvědčily, avšak určitě nejsou jedinými možnými přístupy.

E-U-R

Metoda přirozeného učení E-U-R („Evokace“ – „Uvědomění si významu informací“ – „Reflexe“) znamená, že se snažíme hodinu/aktivitu stavět na vstupních znalostech každého z účastníků tak, aby nové informace mohly být zasazeny do předchozích.

V části „evokace“ evokujeme téma na základě toho, co o něm již účastníci vědí. *Příklad evokační aktivity: „Udělejte si myšlenkovou mapu toho, co vás napadne, když se řekne „ekonomický růst.“*

Ve fázi „uvědomění“ seznamujeme účastníky s novými informacemi, které na již existující znalosti o tématu navazují a nějak je rozvíjejí, doplňují či konfrontují. *Příklad aktivity na uvědomění si významu informací: „Přečtěte si text o tom, jak ekonomický růst škodí přírodě. Diskutujte o tom, co nového jste se z textu dozvěděli, co se vám na něm líbilo/nelíbilo a proč.“*

Ve fázi „reflexe“ se snažíme účastníkům zvědomit, co se během hodiny naučili. *Příklad reflexe: „Než skončíme, řekněte alespoň jednu novou informaci, kterou jste se dneska dozvěděli, a která vás překvapila/zaskočila/naštvala/potěšila/...“.* Pozn.: nemusí jít nutně o znalosti, ale i o postoje, dovednosti apod.

Pokud byste E-U-R chtěli využít (což určitě doporučujeme), seznamte se s bližším popisem metody v učebních materiálech v ISu. (Materiál laskavě poskytl pro potřeby kurzu kolegyně z organizace NaZemi.)

Metoda převrácené třídy

Metoda vychází z toho, že v dnešní době již vyučující nejsou zdaleka jedinými nositeli informací – a že mnohem spíše stojí za to čas na hodinách využít k hlubší diskusi tématu, na které se doma všichni připraví.

Studující se tedy chystají doma (četbou, sledováním videí, nastudováním materiálů poskytujících základní přehled o tématu) a během hodiny se obvykle řeší praktická aplikace tématu (včetně konkrétních úkolů) nebo jeho hlubší kontext.

Pokud byste se chtěli tímto přístupem inspirovat, užitečný přehled (rozcestník) najdete zde:

<https://spomocnik.rvp.cz/clanek/19531/JAK-NA-METODU-PREVRACENE-TRIDY.html>

Konkrétní formy (návrhy)

- **Skupinová práce** (rozdělení na skupinky či online „breakout rooms“ se zadáním, co mají diskutovat)

- **Moderovaná diskuse** (např. „reading group“ – za „domácí úkol“ si něco přečteme, pak o tom společně diskutujeme; něco krátkého lze nechat přečíst i v rámci hodiny). Moderátor*ka má dopředu okruhy otázek a diskusi usměrňuje. K reflexi četby lze využít i jednoduchých zadání (např. jedna věc, kterou si pamatujete; jedna věc, která byla nejasná - viz též [Metoda INSERT – Wikipedie \(wikipedia.org\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Metoda_INSERT))
- **Panelová diskuse** (např. pro a proti nějakého konceptu, názoru, teorie, ...), zaměřené na trénink argumentace; lze udělat i ve formě rolové hry (viz níže).
- **Rolová hra** – účastníci mají za úkol v diskusi vystupovat s nějakým zadáním a hájit nějaké stanovisko (opatrně – je možné, že lidi pak zapomenou z rolí vystoupit, je třeba opravdu hru ukončit a nechat vystoupit z rolí)
- **World café:** <http://www.theworldcafe.com/key-concepts-resources/world-cafe-method/>
- **Pecha kucha:** <https://en.wikipedia.org/wiki/PechaKucha>
- **Silent conversation:** <https://www.facinghistory.org/resource-library/teaching-strategies/big-paper-silent-conversation>
- **(Krátký) film/video/poslech** a následná diskuse
- **Host** – je užitečné rozmyslet si víc dopředu, koho chceme pozvat a na jaké téma by měl*a hovořit, aby hosté měli čas (ideálně měsíc) a mohli si svůj vstup promyslet.
- **Podcast** (namluvení a naslouchání podcastu před hodinou, nahrání do ISu, následně např. diskuse – ideální pro shrnutí zásadních informací k tématu)
- **Přednáška/prezentace** (doporučujeme nedělat příliš dlouhé, max. 15-20 minut – je náročné na pozornost; když už, tak ideálně prokládat diskusí nebo vizuálním doprovodem – nástěnkou, online sdílením obrazovky, ...)
- **(Virtuální) exkurze** (natočit vstup z nějaké praktické ukázky, kdo vede KPZ, kdo natočí prohlídku KPZ – klip, jak si lidi vyzvedávají podíly...) V prezenční formě je možná též fyzická exkurze – opět vyžaduje plánování v předstihu
- **Hra, kvíz, soutěž** (na místě i online, online formy viz níže)
- **Umělecké dílo** – účastníci (případně skupiny) mohou vizuálně zachytit svou představu o daném tématu, napsat báseň shrnující, co se v hodině dozvěděli... umělecké formy mohou seminář zpestřit a zapojit do učení jiné části mozku
- **Řada dalších interaktivních metod** v příručce *Arts-based methods for transformative engagement:* <https://edepot.wur.nl/441523>
- **Přehled různých metod** využívaných v neformálním vzdělávání: <http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod>

Doporučení na online výuku, pokud na ni v průběhu semestru dojde

Klasiky

- **docs.google.com** – dvě využitelné varianty (nezapomenout nastavit sdílení „všem, kteří mají odkaz“, když budete do chatu v Zoomu posílat odkaz):
 - o **Sdílený dokument** – je možné předpřipravit dokument, dají se v něm dělat brainstormingy, zaznamenávat výstupy skupinových aktivit (Zoom umožňuje dělení do skupin, ty pak mohou sdílet obrazovku ostatním, když se všichni vrátí do hlavního „roomu“)
 - o **Sdílená prezentace**, do které mohou psát např. jednotlivé skupiny při skupinové práci (každá na svůj slide), nebo jí lze doprovodit výkladem a dopisovat tam věci např. z různých brainstormingů a podobně.
- Jeden sdílený disk pro účely semináře už máme založený ([tady](#)) – využívejme, prosím, ten

Aplikace

Nesourodá směska různých „vychytávek“, které osvěží online výuku a umožňují intenzivnější interakci, aby ostatní neusnuli:

- **kahoot.com** – odlehčené kvízy na opakování, lze celkem libovolně „naprogramovat“ – ostatní se přihlásí přes kód online buď přes počítač, nebo přes smartphone
- **coggle.it** – na tvorbu myšlenkových map
- **mentimeter.com** – při evokaci, zpětných vazbách – více variant, osvědčily se hlavně slovní mraky
- **wordwall.net** – hlavně na přiřazování pojmů, trochu opakovací věci, ale dá se tam toho vymyslet fakt hodně (příklad: <https://wordwall.net/resource/2458836/národn%C3%AD-obrozen%C3%AD>)
- **google jamboard** (<https://jamboard.google.com/>) – online verze nalepování post-it lístečků či participativní „nástěnky“ – umožňuje posbírat nápady ve skupině a třeba je seskupit do tematických klustrů
- **flinga** (<https://www.eduappcenter.com/apps/329>) – funguje podobně, nemáme osobně vyzkoušeno (vyžaduje vytvoření bezplatného účtu). Na <https://www.eduappcenter.com/> se dá najít spousta dalších věcí.

Virtuální nástěnky

Chybí vám v online prostředí tabule/flipchart? Výhodou virtuálních nástěnek je, že sepsané věci tam pak zůstanou jako výstup a učební materiál:

- **padlet.com**
- **miro.com** (umí toho víc a nemá omezený počet nástěnek)
- **profi verze Zoomu** (kterou máme k dispozici) umožňuje nepříliš sofistikovanou funkci whiteboard

Podcasty

Lze namluvit „přednáškový“ vstup dopředu a poslat ostatním např. přes IS (dát do studijních materiálů), např. přes freeware program Audacity nebo jakýkoli jiný, který dokáže nahrát zvuk do počítače (lze pak exportovat jako mp3 nebo jiné formáty):

- **audacityteam.org**

Aktivity

V Zoomu jde posílat **zprávy v soukromém chatu**, tj. vybereme si jen jednoho účastníka konverzace a tomu něco pošleme. Může se to využít třeba na vysvětlování různých pojmů ostatním, které si budou mít ostatní v nějakém čase za úkol na internetu nahledat apod. (v podstatě to dělá „z nevýhody výhodou“ – stejně sedíme všichni na internetu, tak jenom překlikneme, něco nahledáme a pak si to zkusíme utřídit tak, aby to ostatní pochopili).

Breakout rooms – skupinové práce. V Zoomu můžeme účastníky poslat do separátních skupinek, kde jim nastavíme čas, jak dlouho na skupinovou práci mají (po jeho uplynutí je Zoom automaticky navrátí do hlavní session). Hlavní host se mezi nimi může pohybovat, tj. vniknout jim do skupin a zjistit, jak jsou na tom (uvidí vás, nejde o žádné odposlouchávání).

Poslech/sledování videa – funguje stejně jako v reálu, můžeme sdílet obrazovku i zvuk s nějakým výukovým videem. Jen pozor na nastavení mikrofону, dobré nejdřív na chvíli vyzkoušet (jestli to všichni slyší) a až pak „naostro“.

Naopak **moc nefunguje frontální výklad** (odzkoušeno), i třeba proložený diskusemi apod. To je náročné na pozornost i v reálu, tím víc pak posluchači odpadávají ve „virtuálu“ (nezbytné přednáškové vstupy lze řešit např. podcasty, viz výše).

Další tipy

Toto je spíš záznam různých nápadů, které v některých situacích mohou fungovat, v jiných možná ne – sestaveno na základě náhodného vysbírání tipů od zahraničních vyučujících na twitteru, vlastních zkušeností Martina, Lucky a Nadi Johanisové a ptaní se po různých známých, kteří učí na střední nebo na vysoké škole a zažili jarní semestr online:

- **Whatsapp/Signal/Messenger skupina** na přípravu hodin ve skupinách – užitečné pro společné projekty.

- Povzbudit ostatní, aby se během online výuky **ptali** a využívali k tomu např. možnost „**soukromého chatu**“, což je výborná vlastnost Zoomu – může povzbudit ty, kteří by se jinak před celou „třídou“ nezeptali. Užitečný může být i skupinový chat – ostatní tam můžou průběžně psát svoje otázky či komentáře, a vzájemně na sebe reagovat, aniž by rušili hodinu. Pro vyučujícího je nicméně náročné zároveň vést hodinu a sledovat chat, proto může být užitečné tím pověřit dalšího člověka.
- Užitečné může být (ale to je stejné jako v prezenční výuce a asi jasné) i nechat posluchače zeptat se na otázky, než uzavřeme nějaké téma a pustíme se k dalšímu.
- Na závěr nechat čas na to, aby si ostatní napsali, **co se dneska naučili a co jim stále k tématu vrtá hlavou**. Zájemci mohou své myšlenky sdílet s ostatními (opět ale stejné jako v klasické výuce, běžná technika na reflexe, asi ne zcela neznámá ☺).
- Online neznamena absence fyzická. Pokud fungují webkamery, dá se využít různých gest rukou (nejen k hlášení se o slovo, ale třeba i k „check-inu“ – ukažte na prstech od jedné do pěti, nakolik tématu rozumíte, jakou máte dnes náladu, kolik vám ještě zbývá energie...)
- Podobně se dá pracovat s fyzickým prostředím, v němž se účastníci nacházejí. I na dálku je tak možné např. nechat ostatní něco kreslit (tužkou na papír, a papír pak podržet před kamerou) a vytvářet modely dané situace/vztahu například z nahodilých domácích předmětů (tedy „vytvořte model ekonomiky z toho, co máte zrovna po ruce“).
- **Pozornost** klesá s časem a čím dál hlouběji do semestru to bude jenom horší. Nezapomínejte o pauzách dělat nějaké lehké fyzické cvičení na prokrvení, případně si uvařit k výuce čaj, kávu, ... Lze udělat i organizované „energizery“ (rozcvičky). Dělat před webkamerou jednoduché jógové cviky či dýchací cvičení je trochu bizarní a asi to vyžaduje kolektiv s otevřenou myslí, docela dobře to ale slouží svému účelu.
- Otázka je, jak s **pauzami**. Někdo říká, že se mu osvědčují spíše delší bloky a poté delší pauza, někdo zase úplně naopak. Nejlepší asi je se s ostatními dopředu dohodnout.
- Dobré je střídání **formátů** – např. nechat účastníky na chvíli něco samostatně promyslet/napsat, potom pracovat ve dvojicích či malých skupinkách („breakout rooms“), potom se vrátit do velké skupiny. Funguje to i v běžné výuce, ale online ještě víc, protože je tak snazší udržet pozornost, nebo si třeba odběhnout pro kafe. ☺
- Otázka **kamer**: těm, kteří nějakou aktivitu vedou („učí“), obvykle vyhovuje mnohem víc, když ostatní (nebo aspoň většinu z nich) vidí – a oni jeho/ji. Jednak to líp drží pozornost, jednak je možné z výrazu tváří (pokud kamera zrovna nezamrzne) aspoň trochu usuzovat na úroveň zaujetí versus upadnutí do letargie. Nicméně nikoho nemůžeme k zapnuté kameře nutit (a to je dobře), takže otázku zapnutých kamer můžeme nechat v rovině prosby – „zvažte, zda můžete mít zapnutou kameru, mně jako vyučujícímu to pomůže, abych viděl*a, jak jste na tom“.
- **Dělba práce**: vést hodinu po obsahové stránce, technicky zajišťovat chod věcí (break out rooms apod.) a ještě třeba odpovídat na otázky v chatu je na jednoho člověka až dost, a je skvělé na to mít pomocníka – nebo dva.
- **Zpětná vazba**: ještě víc než obvykle mi přijde důležité se ptát, jestli je pro ostatní zvolený formát funkční, jestli stíhají a **jak se jim v téhle situaci celkově daří**.